

İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme

Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN¹

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada amaç, 15-65 yaş arasındaki bireylerin yaşamı sürdürme nedenlerini ve intihar olasılıklarını, cinsiyet, yaş ve eğitim gibi sosyodemografik değişkenleri de göz önünde bulundurarak belirlemek ve bunların umutsuzluk ve yalnızlık konuları ile ilişkisini saptamaktır.

Yöntem: Araştırma, Ankara ve İzmir’de oturan ve gelişigüzel yöntemle seçilen, 15-65 yaş arası 683 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan bireylere Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri, İntihar Olasılığı Ölçeği, UCLA-Yalnızlık Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulanmış, sonuçlar SPSS for Windows 10.00 istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Yapılan analizler sonucunda, 15-25 yaş grubundaki bireylerin daha az yaşamı sürdürme nedeni belirttikleri, daha fazla intihar olasılığı, umutsuzluk ve yalnızlık puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca, kadınların da daha fazla yaşamı sürdürme nedenine sahip oldukları ve buna paralel olarak da daha düşük intihar olasılığı, umutsuzluk ve yalnızlık duyguları bildirdikleri görülmüştür. Yapılan regresyon analizi sonucunda ise, yaş ve eğitim değişkenleri ile birlikte, umutsuzluk, yaşamı sürdürme nedenleri ve yalnızlığın, intihar olasılığını yordayan değişkenler olduğu görülmüştür.

Sonuç: Pekçok araştırmada görüldüğü gibi, bu çalışma sonucunda da yaş değişkeninin intihar olasılığının belirlenmesinde anahtar özelliği taşıyan bir değişken olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, eğitim değişkeni de, intihar olasılığının yordayıcıları arasında yerini almıştır. Literatür ile tutarlı olarak, yaşamı sürdürme nedenleri, umutsuzluk ve yalnızlık intihar olasılığının güçlü yordayıcılarıdır.

Anahtar Sözcükler: İntihar, yaşlanma, eğitim, yalnızlık

SUMMARY: Suicide Probability: An Assessment Terms of Reasons for Living, Hopelessness and Loneliness

Purpose: The purpose of the current study is to specify the reasons that hold people clinging to life; to investigate their suicide probability, and to describe the relationship of these variables with other variables such as hopelessness and loneliness, taking age, education and other socioeconomic variables into consideration.

Method: The subjects were 683, randomly chosen adolescents and adults between the ages of 15-65, residing in Ankara and İzmir. The assessment instruments were Reasons for Living Inventory, Suicide Probability Scale, UCLA Loneliness Scale, and Beck Hopelessness Scale. The data were analyzed using the SPSS for Windows 10.00.

Results: The analyses revealed that the group aged between 15-25 years reported fewer reasons for living, higher suicide probability, more hopelessness and loneliness, compared to older ages. Moreover, women reported more reasons for living, along with less loneliness and hopelessness. The regression analyses pointed out that age, education level, hopelessness, loneliness and reasons for living are predictive variables for suicide probability.

Conclusion: As it was previously reported the current study also revealed that age is an important variable to be taken into consideration when suicide probability is being determined. In addition, was also found to be an important variable, at least for this Country. In parallel with the results of the studies in the relevant literature, reasons for living, hopelessness, and loneliness were found to be significant predictors of suicide probability.

Key Words: Suicide, aging, education, loneliness

¹Yrd. Doç., Ankara Ü. DTCF Psikoloji B1., Ankara.

GİRİŞ

İntihar davranışlarının yaşamın her evresinde görülüyor olması ve son yıllarda özellikle de gençler arasında sıklığının hızla artması, konuya olan ilgiyi yoğunlaştırmakta ve pek çok araştırmanın yapılmasına neden olmaktadır. Bu çalışmalar gözden geçirildiğinde, özellikle yaş etkeninin vurgulandığı dikkatleri çekmektedir. İntihar hızları (rate) ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte, pek çok ülkede gençler arasında diğer yaş gruplarında görülmeyen bir biçimde artış göstermektedir (Rotheram-Borus ve ark. 1996, Lubin ve ark. 2001, Bilici ve ark. 2002, Özgüven ve Sayıl 2003). Aynı durum intihar düşünceleri için de geçerlidir (Kjoller ve Helweg-Larsen 2000, Mazza 2000). Yine son yıllarda intihar literatüründe dikkatleri çeken bir nokta da, yaşamı sürdürme nedenleri gibi koruyucu etkenlere ilginin artmasıdır. Umutsuzluk ve yalnızlık gibi risk etkenleri ise uzun yıllardan beri araştırılmaktadır.

İntihar ile ilgili çalışmalar genellikle, intihara eşlik eden "olumsuz" bilişler üzerinde odaklanırken, Linehan ve arkadaşları'nın (1983) geliştirdiği Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri, kişileri intihar davranışından alıkoyan "olumlu" bilişler üzerinde odaklanmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda, yaşamı sürdürme nedenlerinin, hem ergenlerde (Pinto ve ark. 1998, Langhinrichsen-Rohling 1998) hem de yaşlılarda (Bender 2000) görülen intihar davranışlarında rol oynayan önemli bir bilişsel etken olduğu belirtilmektedir. Ülkemizde de konu ile ilgili çalışmalar mevcuttur (Şahin ve ark. 1998).

Umutsuzluk ise, bilişsel kuram çerçevesinde ele alınmakta ve intihar girişiminde bulunan hastaların intiharı, genellikle çaresizlikleri veya umutsuzluk durumları için bir çıkış yolu olarak gördükleri; kişinin yaşama bakış tarzı umutsuzluklarla doluyorsa, intihar riskinin de arttığı belirtilmektedir (Minkoff ve ark. 1973). Umutsuzluğun, intihara niyet ile güçlü bir bağlantısının bulunduğu bildirilmekte, intihara iten önemli bir etken olduğu söylenmektedir (Beck ve Weishaar 1990). Ülkemizde gerçekleştirilen, intihar girişiminde bulunan hastalar, intihar girişimi bulunmayan psikiyatrik hastalar ve normal kişilerin karşılaştırıldığı bir çalışmada da umutsuzluk düzeyinin en yüksek olduğu grubun, intihar girişimi olan hasta grubu olduğu, bunu depresif hastaların izlediği belirtilmektedir (Durak 1994).

Konu ile ilgili olarak sıklıkla ele alınan bir başka değişken ise yalnızlıktır (Stravynski ve Boyer 2001, Pinquart 2003). Modern yaşamın bir sonucu olarak ele alınan yalnızlık, Peplau ve Perlman tarafından, tek başına olmaktan farklı bir durum olarak ele alınmaktadır. Bireyin varolan sosyal ilişki ile olmasını istediği sosyal ilişki arasındaki farklılığı algılaması sonucu yaşanan ve hoş olmayan bir psikolojik durum olarak tanımlanmaktadır (aktaran Demir 1989). Araştırmalarda, cinsiyet, yaş ve medeni durum gibi sosyodemografik değişkenler; yalnızlığı yordayıcı güçleri olan önemli değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir ve Tarhan 2001, Kim 2001, Pinquart 2003). Hem normal popülasyonda hem de hastalar ile yapılan çalışmalarda, yalnızlığın intihar davranışları ile yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir (Eskin 1996, Stravynki ve Boyer 2001).

Bu çalışmada amaç, 15-65 yaş arasındaki bireylerin yaşamı sürdürme nedenlerini ve intihar olasılıklarını, cinsiyet, yaş ve eğitim gibi sosyodemografik değişkenleri de göz önünde bulundurarak belirlemek ve bunların umutsuzluk ve yalnızlık konuları ile ilişkisini saptamaktır.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın örneklemi, Ankara ve İzmir ilinde oturan ve gelişigüzel yöntemle seçilen, 15-65 yaş arası 683 kişi oluşturmuştur. Genç deneklerin bir kısmı Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nde okuyan öğrenciler arasından seçilmiştir. İlköğretim ve lise mezunu olan diğer genç ve yetişkinler ise sözü edilen bu öğrencilerin ve araştırmacının çevresinde bulunan kişilerden (Örneğin: üniversitelerin personelleri, temizlik elemanları, bu kişilerin eş dost ve akrabaları vb.) oluşmaktadır. Yaş ortalaması 27.48 (ss= 11.06) dir. Örneklem %54.5'ini 15-25 yaş grubu, %31.3'ünü 26-40 yaş grubu, %14.2'sini ise 41-65 yaş grubu oluşturmaktadır. 430 kadın (%63), 253 erkek (%37) mevcuttur. Örneklem %47.3'ü ilköğretim-lise, %52.4'ü ise üniversite mezunudur. İki kişi (%0.3) ise eğitim durumunu belirtmemiştir.

Veri Toplama Araçları Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri (YSNE): Linehan ve arka-

TABLO 1. Ölçekler Arası Korelasyonlar.

	İntihar Olasılığı Ölçeği (Toplam Puan)	Olumsuz benlik ve tükenme	Hayata bağlılıktan kopma	Öfke
YSNE (Toplam Puan)	-.39*	-.39*	-.37*	-.18*
Genel iyimserlik	-.54*	-.52*	-.48*	-.28*
Ahlaki ve dini engeller	-.34*	-.35*	-.31*	-.15*
Aileye karşı sorumluluk ve sevgi	-.34*	-.35*	-.30*	-.15*
İntiharın kötü sonuçlarından korku	.10*	.08*	.03	.13*
Doğaya ve hayata bağlılık	-.37*	-.35*	-.30*	-.25*
Ölüm korkusu	-.24*	-.23*	-.28*	-.07
UÖ (Toplam puan)	.62*	.59*	.49*	.41*
Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler	.58*	.54*	.46*	.38*
Motivasyon kaybı	.56*	.53*	.43*	.38*
Umut	.51*	.48*	.41*	.33*
UCLA-Yalnızlık Ölçeği	.60*	.60*	.72*	.38*

* p< .001

daşları (1983) tarafından, insanları intihar davranışından alıkoyan pozitif ve negatif nedenleri belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Kendini değerlendirme türü (self-report) bir ölçektir. İntihar davranışlarının değerlendirilmesi ile ilişkili toplam 20 ölçeğin ele alınarak değerlendirildiği bir çalışmada, hem klinikte hem de normal örneklemeler üzerinden elde edilen yeterli psikometrik özelliklere sahip birkaç ölçekten biri olduğu belirtilmektedir (Range ve Knott 1997).

Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri (YSNE), bu çalışmada kültürümüze adapte edilmiş 70 maddelik formu ile kullanılmıştır (Durak ve ark. 1993, Şahin ve ark 1998). Puan aralığı 70-420'dir ve 1-6 arası Likert tipi puanlanmaktadır.

İntihar Olasılığı Ölçeği (İÖÖ): Cull ve Gill (1988) tarafından geliştirilmiş, 1-4 arası Likert tipi puanlanan, 36 maddelik kendini değerlendirme türü bir ölçektir. Ölçek, ergenler ve yetişkinlerde intihar riskini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar intihar olasılığının yüksekliğine işaret eder. Ülkemizde ölçek üzerinde yapılan çalışmalar, geçerli ve güvenilir olduğuna ilişkin bulguları içermektedir (Batıgün ve Şahin 2003). Bu ölçek de, YSNE'de olduğu gibi, yeterli psikometrik özelliklere sahip birkaç ölçek arasında yer almaktadır (Range ve Knott 1997).

UCLA-Yalnızlık Ölçeği (UCLA-YÖ): Bireyin algıladığı yalnızlık derecesini belirlemek amacıyla geliştirilmiş 20 maddelik bir ölçektir (Russell ve ark. 1980). Ölçeğin maddeleri 1-4 arasında derecelendirilmiştir. Puan aralığı 20-80'dir. Yüksek puanlar, yalnızlığın daha yoğun olarak yaşandığının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ölçeğin ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır (Demir 1989).

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Beck ve arkadaşları (1974) tarafından geliştirilen 20 maddelik kendini değerlendirme türü bir ölçektir. Bireyin geleceğe yönelik karamsarlık derecesini belirlemek amaçlanmaktadır. Sorulara "doğru – yanlış" şeklinde cevap verilmekte ve negatif beklentileri yansıtmaktadır. Ölçeğin puan aralığı 0-20'dir. Ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır (Durak 1994, Durak ve Palabıyıkoglu 1994).

İşlem

Yukarıda tanımlanan ölçekler, başta demografik bilgi formu sabit kalmak üzere, sıra etkisini kontrol edebilmek amacı ile, değişik sıralarda dizilerek bir batarya haline getirilmiştir. Uygulama, Ankara ve İzmir ili sınırları içerisinde, bireysel olarak ya da gençlerin bir kısmına okudukları fakülte içerisindeki sınıflarda toplu olarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan bireylere araştırmanın amacı hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve gönüllü-

TABLO 2. İntihar Olasılığını Yordayan Değişkenler.

	Uyarlanmış R ²	Beta	F	p
1. Demografik Değişkenler	.06		13.53	.000
Cinsiyet		.06		.16
Eğitim		-.19		.000
Yaş		-.15		.000
2. Umutsuzluk	.41		68.64	.000
Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler		.26		.000
Motivasyon kaybı		.29		.000
Umut		.13		.004
3. Yaşamı Sürdürme Nedenleri	.51		51.95	.000
Genel iyimserlik		-.29		.000
Ahlaki ve dini engeller		.03		.348
Aileye ve arkadaşlara karşı sorumluluk ve sevgi		-.15		.001
İntiharın kötü sonuçlarından korku		.22		.000
Doğaya ve hayata bağlılık		-.04		.265
Ölüm korkusu		-.01		.729
4. UCLA- Yalnızlık	.59		66.34	.000

lük ilkesi temel alınmıştır. Uygulama süresi 20-30 dk. arasında değişmiştir. Verilerin analizi, SPSS for Windows 10.00 paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

I. Demografik Değişkenlere Yönelik Analizler

Öncelikle, ölçeklerden alınan puanların, "yaş", "eğitim" ve "cinsiyet" değişkenlerine göre nasıl farklılaştığına bakılmıştır. Analizler sırasında yaş grupları, 15-25 (N= 372), 26-40 (N= 214) ve 41-65 (N= 97) olmak üzere üç gruba; eğitim ise ilköğretim-lise (N= 323) ve üniversite (N= 358) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Böylece, yaş (3) x eğitim (2) x cinsiyet (2) olmak üzere üç değişkenli bir ANOVA çözümü gerçekleştirilmiştir. Aşağıda, bu demografik değişkenlerin, diğer değişkenler (yaşamı sürdürme nedenleri, intihar olasılığı, umutsuzluk ve yalnızlık) üzerindeki etkisine ayrı ayrı bakılmaktadır.

Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri'nden alınan toplam puanlar üzerinde, yalnızca cinsiyet temel etkisinin [(Kadın: x= 312.14, sd= 52.08; Erkek: x= 301.59, sd= 54.90); F(1, 680)= 5.15, p< .02] bulunduğu görülmektedir. Benzer şekilde, "ahlaki ve dini engeller" [(Kadın: x= 40.08, sd= 10.84; Erkek: x= 36.32, sd= 12.02); F(1,

680)= 11.12, p< .001], "aile ve arkadaşlara karşı sorumluluk ve sevgi" [(Kadın: x= 56.73, sd= 11.80; Erkek: x= 54.13, sd= 12.33); F(1, 680)= 6.86, p< .01] ile "ölüm korkusu" [(Kadın: x= 12.14, sd= 4.09; Erkek: x= 10.74, sd= 4.26); F(1, 680)= 11.16, p< .001] alt ölçeklerinde de cinsiyet temel etkisi mevcuttur. Bu alt ölçeklerden alınan puanların ortalamalarına bakıldığında, her üçünde de kadınların erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir.

"Genel iyimserlik" [İlköğretim-lise: x= 139.08, sd= 28.60; Üniversite: x= 146.80, sd= 23.78; F(1, 680)= 10.58, p< .001], "ahlaki ve dini engeller" [(İlköğretim-lise: x= 40.05, sd= 10.24; Üniversite: x= 37.45, sd= 12.32); F(1, 680)= 14.53, p< .000], "intihardan ve kötü sonuçlarından korku" [İlköğretim-lise: x= 37.85, sd= 9.31; Üniversite: x= 35.19, sd= 10.56; F(1, 680)= 12.14, p< .001] ve "doğaya ve hayata bağlılık" [(İlköğretim-lise: x= 17.80, sd= 5.17; Üniversite: x= 18.68, sd= 4.46); F(1, 680)= 3.40, p< .05] alt ölçeklerinde ise eğitim temel etkileri gözlenmektedir. Bu alt ölçeklerden alınan puanlara bakıldığında, "genel iyimserlik" ve "doğaya ve hayata bağlılık" alt ölçeğinde üniversite mezunlarının, "intihardan ve kötü sonuçlarından korku" ile "ahlaki ve dini engeller" alt ölçeğinde ise ilköğretim-lise mezunlarının daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir.

Yaş değişkeni açısından, YSNE'den alınan toplam puanlara bakıldığında bir farklılık gözlenmez iken, "ahlaki ve dini engeller" [$F(2, 680)=5.59, p<.001$], "intihardan ve kötü sonuçlarından korku" [$F(2, 680)=3.29, p<.02$] ve "doğaya ve hayata bağlılık" [$F(2, 680)=3.90, p<.02$] alt ölçeklerinde ise yaş değişkeninin temel etkileri gözlenmiştir. Bu alt ölçeklerde gözlenen yaş temel etkisinin hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testleri sonucunda, "ahlaki ve dini engeller" ile "doğaya ve hayata bağlılık" alt ölçeklerinde 15-25 yaş grubunun 41-65 yaş grubundan daha düşük puanlar aldıkları görülmektedir. Benzer bir örüntü "intihardan ve kötü sonuçlarından korku" alt ölçeği için de geçerlidir. Bu alt ölçekte de 26-40 yaş grubu, 41-65 yaş grubundan daha düşük puanlar almışlardır.

İntihar Olasılığı Ölçeği toplam puan ve alt ölçeklerinden alınan puanların yaş, eğitim ve cinsiyet değişkenleri açısından nasıl değiştiğine bakıldığında ise, İÖÖ toplam puanı ve "öfke" alt ölçeğinde her üç değişkenin de temel etkisinin mevcut olduğu görülmektedir. İÖÖ toplam puanı üzerindeki [(Kadın: $x=68.30, sd=13.45$; Erkek: $x=70.68, sd=13.32$); $F(1, 680)=3.40, p<.05$] ve öfke alt ölçeğindeki [(Kadın: $x=17.23, sd=4.15$; Erkek: $x=18.08, sd=4.24$); $F(1, 680)=7.99, p<.005$] cinsiyet etkisine bakıldığında, her ikisinde de erkeklerin kadınlardan anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. İÖÖ toplam puanı [(İlköğretim-Lise: $x=72.20, sd=14.05$; Üniversite: $x=66.47, sd=12.28$); $F(1, 680)=24.90, p<.000$] ve öfke alt ölçeğindeki [(İlköğretim-Lise: $x=18.39, sd=4.54$; Üniversite: $x=16.78, sd=3.70$); $F(1, 680)=20.95, p<.001$] eğitim etkisinde ise, ilköğretim-lise mezunlarının üniversite mezunlarından daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Başka bir deyişle, üniversite mezunları, ilköğretim ve lise mezunlarına göre daha az intihar olasılığı bildirmektedir. Yaş değişkeni açısından bakıldığında ise, yapılan Scheffe testi sonucunda, İÖÖ toplam puanında [$F(2, 680)=6.28, p<.001$] 15-25 yaş grubunun ($x=70.52, sd=14.12$) 41-65 yaş grubundan ($x=65.55, sd=12.93$) daha yüksek puanlar aldıkları; benzer şekilde öfke alt ölçeğinde de [$F(2, 680)=14.43, p<.001$] hem 15-25 yaş grubunun ($x=18.13, sd=4.21$) hem de 26-40 yaş grubunun ($x=17.36, sd=4.09$), 41-65 yaş grubundan ($x=15.74, sd=3.88$) daha yüksek puanlar aldıkları görül-

mektedir. Başka bir deyişle, 15 ile 40 yaş arasındaki bireyler, 41-65 yaş arasındaki bireylere göre daha fazla intihar olasılığı belirtmektedirler. İÖÖ'nin "olumsuz benlik ve tükenme" [(İlköğretim-Lise: $x=41.72, sd=9.01$; Üniversite: $x=38.51, sd=8.10$); $F(1, 680)=16.03, p<.000$] ile "hayata bağlılıktan kopma" [(İlköğretim-Lise: $x=14.17, sd=3.93$; Üniversite: $x=12.91, sd=3.51$); $F(1, 680)=17.26, p<.000$] alt ölçeklerinde ise yalnızca eğitim temel etkisi gözlenmiştir. Her iki alt ölçekte de, ilköğretim-lise mezunları, üniversite mezunlarından daha yüksek puanlar almışlardır.

Umutsuzluk Ölçeğinden alınan puanlar açısından bakıldığında, hem BUÖ toplam puanı hem de üç alt ölçeğinde cinsiyet ve eğitim temel etkileri bulunmuştur. BUÖ toplam puan [(Kadın: $x=3.69, sd=4.01$; Erkek: $x=4.60, sd=4.36$); $F(1, 594)=3.89, p<.05$], "gelecek ile ilgili duygu ve beklentiler" [(Kadın: $x=.62, sd=1.13$; Erkek: $x=.85, sd=1.31$); $F(1, 652)=4.07, p<.05$], "motivasyon kaybı" [(Kadın: $x=1.71, sd=1.70$; Erkek: $x=2.10, sd=1.82$); $F(1, 648)=4.47, p<.03$] ve "umut" [(Kadın: $x=1.20, sd=1.52$; Erkek: $x=1.56, sd=1.76$); $F(1, 628)=4.61, p<.03$] alt ölçeklerinde erkekler kadınlardan daha yüksek puanlar almışlardır. Başka bir deyişle, erkekler kadınlara göre daha yüksek umutsuzluk puanlarına sahiptirler. Benzer bir eğilim eğitim değişkeni için de geçerlidir. BUÖ toplam puan [(İlköğretim-Lise: $x=4.84, sd=4.64$; Üniversite: $x=3.37, sd=3.61$); $F(1, 594)=16.20, p<.001$], "gelecek ile ilgili duygu ve beklentiler" [(İlköğretim-Lise: $x=.84, sd=1.35$; Üniversite: $x=.59, sd=1.05$); $F(1, 652)=6.41, p<.01$], "motivasyon kaybı" [(İlköğretim-Lise: $x=2.26, sd=1.93$; Üniversite: $x=1.49, sd=1.48$); $F(1, 648)=36.06, p<.001$] ve "umut" [(İlköğretim-Lise: $x=1.62, sd=1.80$; Üniversite: $x=1.08, sd=1.40$); $F(1, 628)=9.63, p<.002$] alt ölçeklerinde ilköğretim-lise mezunları, üniversite mezunlarından daha yüksek puanlar almışlardır.

Umutsuzluk Ölçeği'nden alınan puanlar, yaş değişkeni açısından incelendiğinde ise, ölçeğin "gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler" alt ölçeğinde [$F(2, 653)=6.25, p<.001$], 15-25 yaş grubunun ($x=1.24, sd=1.20$) hem 26-40 yaş grubundan ($x=.74, sd=1.18$) hem de 41-65 yaş grubundan ($x=.54, sd=1.02$) daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir.

UCLA-Yalnızlık Ölçeği'nden alınan puanların, yaş, eğitim ve cinsiyet açısından nasıl değiştiğine bakıldığında ise cinsiyet [(Kadın: $x = 35.01$, $sd = 10.69$; Erkek: $x = 37.24$, $sd = 10.63$); $F(1, 680) = 8.04$, $p < .005$] ve eğitim [(İlköğretim-Lise: $x = 37.34$, $sd = 11.08$; Üniversite: $x = 34.61$, $sd = 10.05$); $F(1, 680) = 12.66$, $p < .000$] değişkenlerinin temel etkileri dikkati çekmektedir. Erkeklerin kadınlardan ve ilköğretim-lise mezunu bireylerin de üniversite mezunu bireylerden daha yüksek yalnızlık puanları aldıkları görülmektedir.

II. Ölçekler Arası Korelasyonlar

Örneklemin ölçeklerden almış olduğu puanlar arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 1'de görülmektedir.

Tablodan da anlaşılabacağı gibi, İntihar Olasılığı Ölçeği toplam puanı ve alt ölçekleri ile diğer ölçekler arasında $r = .72$ ($p < .001$) ile $r = -.54$ ($p < .001$) arasında değişen anlamlı korelasyon katsayıları mevcuttur. Beklentilerimiz doğrultusunda, intihar olasılığı arttıkça, umutsuzluk ve yalnızlık artmakta, yaşamı sürdürme nedenleri ise azalmaktadır.

III. Regresyon Analizi

Araştırmanın amacı doğrultusunda, intihar olasılığını yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacı ile hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 2'de görülmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi, yaş, eğitim ve cinsiyet gibi demografik değişkenlerin olası etkilerini kontrol etmek amacı ile, bu değişkenler birinci sırada denkleme alınmıştır. Daha sonra ise, umutsuzluk ikinci sırada, yaşamı sürdürme nedenleri üçüncü sırada ve yalnızlık dördüncü sırada denkleme girilmiştir. İlk aşamada denkleme blok halinde sokulan "sosyodemografik değişkenler" in birlikte yordayıcı gücü olduğu [Freg (3,591) = 13.54, $p < .000$], "eğitim" ($t = 4.77$, $p < .000$) ve "yaş" ın ($t = 3.76$, $p < .000$) da bağımsız katkılarının bulunduğu görülmektedir. Denkleme ikinci aşamada blok halinde sokulan "umutsuzluk" değişkeninin de cinsiyet, yaş ve eğitim ile birlikte yordayıcı gücünün bulunduğu [Freg (6,588) = 68.64, $p < .000$] ve "gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler" ($t = 5.16$, $p < .000$), "motivasyon kaybı" ($t = 6.47$, $p < .000$) ve "umut" ($t = 2.89$, $p < .004$) değişkenlerinin de yordamaya bağımsız katkılarının olduğu bulunmuştur. Yine,

üçüncü blokta denkleme girilen "yaşamı sürdürme nedenleri"nin, ilk iki bloktaki değişkenlerle birlikte yordayıcı gücünün bulunduğu [Freg (12,582) = 51.95, $p < .000$] dikkati çekmektedir. Bununla birlikte "genel iyimserlik" ($t = 5.59$, $p < .000$), "aileye ve arkadaşlara karşı sorumluluk ve sevgi" ($t = 3.29$, $p < .001$) ve "intiharın kötü sonuçlarından korku" ($t = 5.85$, $p < .004$) değişkenlerinin de kendi başlarına yordamaya katkıları mevcuttur. Denkleme dördüncü ve son sırada girilen "yalnızlık" değişkeninin ise, diğer üç bloktaki değişkenlerle birlikte yordayıcı gücünün bulunduğu görülmektedir [Freg (13,581) = 66.34, $p < .000$].

TARTIŞMA

İntihar konusuyla ilişkili çalışmalar gözden geçirildiğinde, genç olmak (15-24 yaş arası), umutsuzluk ve yalnızlık duygularını yoğun bir biçimde yaşamak ve yaşamı sürdürmek için az sayıda nedene sahip olmak, önemli risk etkenleri olarak görülmektedir. Bu çalışmada, bu değişkenlere cinsiyet ve eğitim değişkeni de eklenmiş ve bunların intihar olasılığı ile ilişkisini incelemek amacı ile bir dizi analiz yapılmıştır.

Yapılan varyans analizleri sonucunda, 41-65 yaş grubu, diğer yaş gruplarına göre, yaşamı sürdürme konusunda daha fazla neden bildirmektedir. Bu nedenlerin içerikleri de ahlaki ve dini engeller, doğaya ve hayata bağlılık ve intiharın kötü sonuçlarından korku biçimindedir. Miller ve arkadaşlarının (2001) yapmış oldukları çalışmada da, benzer bir bulgudan söz edilmektedir. Yaş sınırı 17-34 ve 60-95 olan iki grubu karşılaştırdıkları bu çalışmada, yaşı yüksek olan bireylerin ahlaki değerler, çocuk ile ilişkili kaygılar ve aileye karşı sorumluluk alt ölçeklerinden, gençlere göre daha yüksek puanlar aldıkları belirtilmektedir. Başka bir deyişle, yaşı daha ileri olan bireyler, intihar etmemek için daha fazla neden öne sürmektedir. Araştırmalarda, yaş ortalaması yüksek olan grubun, YSNE'nin özellikle "ahlaki ve dini engeller" alt ölçeğinden yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Dinin her türlü intihar davranışını yasaklamış olması ve yaşlıların din ile ilişkili bazı inançları başa çıkma stratejisi olarak daha yaygın bir biçimde kullandıklarına ilişkin bulgular da (Koenig ve ark. 1988) bu durumu açıklar niteliktedir. "Doğaya ve hayata bağlılık" alt ölçeğinden ise gençlerin, 41-65 yaş arasındaki bireylerden daha düşük puanlar almış olmaları ilginç bir so-

nuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alt ölçek, ölçeğin orijinalinde bulunmamaktadır. Kültürümüze uyarlama çalışması sırasında ortaya çıkmıştır (Durak ve ark. 1993). Bu nedenle, bu alt ölçekten alınan puanları yurt dışında yapılan çalışmalar ile karşılaştırma olasılığımız bulunmamaktadır. Ancak, ölçeğin geliştirilme çalışmasında gençlerin bu alt ölçekten daha yüksek puanlar aldıkları belirtilmektedir (Durak ve ark. 1993). Ayrıca, daha önce yapılan bazı çalışmalarda da, gençler arasında çevreye duyarlılık konusunda bir artış olduğuna ilişkin bulgular söz konusudur (Şahin ve Şahin 1995). Ölçeğin geliştirildiği örneklemin yaş ortalamasının, bu örneklemin yaş ortalamasına yakın olduğu da göz önünde bulundurulacak olursa, bu durum, çalışmaların yapıldığı yıllardan günümüze dek acaba gençler arasında doğaya ve çevreye duyarlılık konusunda bir azalma mı var; ya da yaşamı sürdürme nedeni olarak bu etkenin yerini farklı şeyler mi alıyor sorularını akla getirmektedir. Bu konunun daha sonraki araştırmalarda göz önünde bulundurulmasında yarar vardır.

Bilindiği gibi, çalışmalarda gençler, intihar düşünceleri açısından en yüksek risk grubu olarak görülmektedir (Dixon ve ark. 1992, Mazza 2000). Bu çalışmadan elde edilen bulgular da bu görüşü destekler niteliktedir. Ülkemizde yapılan ve aynı ölçeğin (İÖÖ) kullanıldığı bir başka çalışmada da yine benzer sonuçlar elde edilmiş, 14-24 yaş grubunun İÖÖ'nin hem toplam puanından hem de öfke alt ölçeğinden, diğer yaş gruplarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıkları belirtilmiştir (Batıgün ve Şahin 2003). Özellikle öfke alt ölçeğinde görülen bu farklılık oldukça anlamlıdır. Bilindiği gibi, öfke intiharın önemli yordayıcıları arasında görülmekte (Tardiff ve Sweillam 1980) ve gençler arasında yaygın olduğu belirtilmektedir (Cairns ve ark. 1989, Werner ve Crick 1999).

Umutsuzluk Ölçeği'nden alınan puanlara yaş değişkeni açısından baktığımızda, yalnızca "gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler" alt ölçeğinde, yine 15-25 yaş grubunun yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Ergenler üzerinde yalnızlık ve umutsuzluk değişkenlerinin incelendiği bir çalışmada da, umutsuzluk düzeyi yüksek olan grubun özellikle gelecek ile ilgili duygu ve beklentileri içeren maddelere yoğunlaştıkları belirtilmektedir (Page 1991). Bu yaş grubundaki gençler ülkemiz koşulları gereği, üniversite giriş sı-

navları ve mezuniyet sonrası işsizlik gibi bazı sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum göz önünde bulundurulacak olursa, 15-25 yaş grubundaki gençlerin bu alt ölçekten, daha yüksek puanlar almış olmaları anlaşılabilir bir bulgu olarak yorumlanabilir. Literatürde de, özellikle ergenlerde umutsuzluk etkeninin intihar davranışlarında önemli bir rolü olduğuna ilişkin bulgular mevcuttur (Wilde ve ark. 1992).

Ölçeklerden alınan puanlar, cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde, literatür ile benzer bulgular elde edilmiştir. YSNE'nin kullanıldığı bir çalışmada, kadınların "intihardan korku" ve "ahlaki engeller" alt ölçeklerinden daha yüksek puanlar aldıkları belirtilmektedir (aktaran Range ve ark. 1993). Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada da, kadınların hem YSNE'nin toplam puanından hem de "aileye ve arkadaşlara karşı sorumluluk" ve "intihardan korku" alt ölçeklerinden erkeklere göre daha yüksek puanlar aldıkları bildirilmektedir (Rogers ve ark. 1996). Ayrıca, kadınların dini inançlara daha bağlı oldukları ve intihara ilişkin daha fazla sayıda olumsuz tutuma sahip olduklarına ilişkin bulgular da (Canetto 1992, Stack 1983), bu çalışmadan elde edilen sonuçları destekler niteliktedir. Bu durum, literatürde yer alan, tamamlanmış intiharların kadınlarda erkeklere göre daha düşük olduğuna ilişkin bulgulara bir parça ışık tutabilir nitelikte görünmektedir. Ahlaki ve dini içerikli bazı inanç ve görüşlere daha fazla sahip olması, ailesi ve arkadaşlarına karşı besledikleri sorumluluk ve sevgi duyguları ve ölümden korku gibi bazı nedenler ve değerler, kadınları hayata bağlamakta, onları tamamlanmış intihar davranışından uzak tutmakta etkili oluyor olabilir. Bunun yanında, yaşamı sürdürme nedenleri açısından cinsiyetler arası bir farklılığın bulunmadığını bildiren araştırmalar da mevcuttur (Connell ve Meyer 1991, Langhinrichsen-Rohling ve ark. 1998).

İntihar Düşünceleri Ölçeği ve İntihar Olasılığı Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmalarda da cinsiyet değişkenine ilişkin farklı bulgular mevcuttur. Bazı çalışmalarda kadınların erkeklerden daha fazla intihar düşüncelerine sahip oldukları belirtilirken (Uçar 1999, He ve Lester 2001), bazı çalışmalarda cinsiyetler arası bir farklılığın bulunmadığı bildirilmektedir (Eskin 1996, Kjoller ve Helweg-Larsen 2000). Ülkemizde yapılan bir çalışmadan elde edilen bulgular ise, bu çalışmadan elde edilen bulgulara destek sağlamaktadır. Tü-

zün (1997), İÖÖ'ni kullanarak yapmış olduğu çalışmada, erkeklerin kadınlardan anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldıklarını belirtmektedir. Bu bulgular, erkeklerin intihar olasılığının daha yüksek olabileceğine ilişkin önemli ipuçları vermektedir.

Bu çalışmada intihar olasılığı puanları gibi, umutsuzluk puanlarının da erkeklerde yüksek bulunması, beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Geniş bir örneklem üzerinde yapılan bir başka çalışmada da, benzer bir biçimde, erkeklerin daha yüksek umutsuzluk puanları aldıkları belirtilmektedir (Page 1991). Kadınların yaşamlarında erkeklere göre daha fazla destekleyici ağa sahip olmaları ve ihtiyaç duyduklarında profesyonel yardıma daha kolay ve sık başvuruyor olmaları (Canetto 1992) umutsuzluk ve intihar olasılığı puanlarının düşük olmasını açıklayabilir gibi görünmektedir.

Bu çalışmada erkeklerin yalnızlık puanları kadınlardan anlamlı düzeyde daha yüksektir. Başka bir deyişle, erkekler kendilerini daha yalnız hissetmektedir. Literatürde bu bulguya destek olacak bazı araştırma verileri mevcuttur (Koenig ve ark. 1994, Hojat ve ark. 1999) ancak, değişik bulgular da göze çarpmaktadır. Bunların bazılarında cinsiyetler arası bir farklılığın bulunmadığı bildirilmektedir (Lau ve ark. 1999, Demir ve Tarhan 2001). Genç kadınların genç erkeklerden daha fazla yalnızlık duyguları yaşadıklarını belirten araştırmalar da mevcuttur (Kim 2001). Fakat, yaş ilerledikçe durumun tersine döndüğü bildirilmektedir. İlerleyen yıllarda medeni durum değişkeni devreye girdiğinde evlenmemiş ya da boşanmış/dul erkeklerin aynı durumdaki kadınlara göre daha fazla yalnızlık duyguları ifade ettikleri belirtilmektedir (Pinquart 2003). Ayrıca kültürün de yalnızlık konusunda önemli bir değişken olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Kuzey Amerikalıların, İspanyollardan daha fazla yalnızlık puanları aldıklarına ilişkin bulgular mevcuttur (Rokach ve ark. 2001). Üç ayrı kültürden bireylerin karşılaştırıldığı bir çalışmada ise Türk ve Kuzey Amerikalı kadınlar ile erkekler arasında yalnızlık açısından anlamlı bir farklılık bulunmazken, Arjantinli kadınların erkeklerden daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir (Rokach ve ark. 2000).

Ölçeklerden alınan puanlar üzerinde eğitim değişkeninin etkisine bakıldığında ise, literatürde, yaşamı sürdürme nedenlerine ve intihar olası-

lığına ilişkin olarak bu değişkenin etkilerinin ele alındığı çalışmalara rastlanamamıştır. Ancak, intihar girişimi vakaları üzerinde yapılan çalışmalar, düşük eğitim düzeyinin bir risk etkeni olduğunu göstermektedir. Örneğin Batman'da gerçekleşen intihar girişimleri üzerinde yapılan bir çalışmada, bireylerin büyük bir bölümünün okur yazar olmadığı ya da ilkökul mezunu oldukları belirtilmektedir (Deniz ve ark. 2000). İntihar girişiminde bulunan ve bulunmayan kriz vakalarının incelendiği bir başka çalışmada da, intihar girişiminde bulunan vakaların eğitim düzeyinin anlamlı ölçüde daha düşük olduğu bildirilmektedir (Özgüven ve ark. 2003). Bunun yanında, Çin'de geniş bir örneklem üzerinde yapılan bir çalışmada, intihar düşünceleri konusunda eğitim değişkeni açısından bir farklılık olmadığı bildirilmektedir (He ve Lester 2001).

İntihar davranışları ve bununla yakından ilişkili bulunan umutsuzluk ve yalnızlık değişkenlerine ilişkin olarak Amerika ve Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalarda ise, eğitim değişkeninin etkisi üzerinde fazla durulmadığı görülmekte, ancak derleme türü bir çalışmada, eğitim değişkeninin etkisinin ırklara göre değiştiği vurgulanmaktadır (Stack 2000). Ülkemizde ise Durak ve arkadaşları (1993), umutsuzluğa ilişkin olarak yapmış oldukları bir çalışmada, ilkökul mezunlarının, üniversite mezunlarından daha fazla umutsuzluk puanlarına sahip olduklarını belirtmektedir.

Değişkenler arası ilişkileri ve bu ilişkilerin yönünü belirlemek amacı ile yapılan korelasyon analizleri sonucunda, İntihar Olasılığı Ölçeği ile Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve UCLA-Yalnızlık Ölçeği'nden alınan toplam puanlar arasında beklenen yönde ve anlamlı katsayılar mevcuttur. Literatürde de bu değişkenler arasında bu yönlerde ve anlamlı ilişkiler bulunduğu dair çok sayıda veri mevcuttur (Malone ve ark. 2000, Gutierrez ve ark. 2000, Stravynski ve Boyer 2001, Heisel ve ark. 2003).

Hatırlanacağı gibi, regresyon analizi sonucunda, tüm değişkenlerin birlikte intihar olasılığını yordamaya katkısının bulunduğu, ayrıca alt ölçeklerden pek çoğunun da yordamaya bağımsız katkılarının bulunduğu gözlenmiştir. Araştırmalarda da, umutsuzluk (Weishaar ve Beck 1992, Burge ve Lester 2001), yaşamı sürdürme nedenleri (Langhinrichsen-Rohling 1998) ve yalnızlık

(Blai 1989, Page 1991); intihar davranışlarının önemli yordayıcıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, bunlara ek olarak, yaş ve eğitim değişkenlerinin intihar olasılığını yordama konusundaki katkılarının göz ardı edilmemesi gerektiği ortaya çıkmıştır. 15-25 yaş grubundaki bireylerin, özellikle gelecek ile ilgili duygu ve beklentilerinin düşük olması ve de ahlaki ve dini engeller ile doğaya ve hayata bağlılık gibi birtakım koruyucu etkenlere sahip olmamaları nedeni ile, intihar olasılıkları artıyabilir.

Bu araştırmada elde edilen ve bu bölümde yorumlanan tüm bulgular, intihar olasılığının yordanmasında, yaş ve eğitim gibi sosyodemografik özellikler ile birlikte, yaşamı sürdürme nedenleri, umutsuzluk ve yalnızlık değişkenlerinin de denli önemli olduğunu göstermiştir. Eğer bir birey, genç ve eğitim düzeyi düşükse; aynı zamanda da "gelecek ile ilgili olumsuz duygu ve beklentiler" ile "yetersiz güdülenme" gibi umutsuzluk özelliklerine sahip ise, daha az yaşamı sürdürme nedeni bildiriyor olabilir. Tüm bunların intihar olasılığını artırdığı söylenebilir.

Son yıllarda yapılan bir çalışmada, intihar hızlarının bazı Avrupa ülkelerinde azaldığına ilişkin bilgiler yer almakla birlikte (Birt ve ark. 2003) hem yurt içinde (Deniz ve ark. 2001, Bilici ve ark. 2002, Özgüven ve Sayıl 2003) hem de yurt dışında (Beautrais 2000, Bille-Brahe 2001, Hernandez ve ark. 2004) intihar davranışlarının gittikçe arttığına ilişkin bulgular yoğunluktadır. Bu açıdan bakıldığında intiharın önlenmesi yönünde yapılacak olan çalışmalar için bu araştırma bulguları kuşkusuz önem taşımaktadır. Bulgular, özellikle risk gruplarının belirlenmesi konusunda önemli ipuçları sağlayabilir. Örneğin, akademik yıl başında lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılacak olan taramalar ile, umutsuzluk ve yalnızlık düzeyleri yüksek, yaşamı sürdürme nedenleri yetersiz olan risk grupları saptanabilir. Bu gruptaki öğrencilere sunulacak olan bazı eğitimler (örneğin, yalnızlığın azaltılmasında etkili olan sosyal beceri eğitimi ve/veya iletişim becerileri eğitimi, yaşamı sürdürme nedenlerinin farkına varmalarını sağlayacak grup çalışmaları vb) yoluyla intihar davranışlarını önleme konusunda önemli adımlar atılabilir. Ayrıca, cinsiyet değişkenine ilişkin olarak elde ettiğimiz bulgular da, bu risk gruplarının saptanması ve hazırlanacak olan müdahale programlarının yapılandırılması esnasında kullanılabilir. Örneğin, erkeklerin "öf-

ke" alt ölçeğinden yüksek puan almaları göz önünde bulundurularak "saldırganlık" davranışlarının kontrol edilmesi yönünde çalışmalar yapılabilir.

Yaşamı sürdürme nedenleri de, intiharı önleme konusunda, müdahale programlarında kendi başına kullanılabilecek önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Depresif hastalar üzerinde yapılan çalışmalar, fazla sayıda yaşamı sürdürme nedenine sahip olmanın, kritik dönemlerde bireylerde intihar düşüncelerinin oluşmasını önlediğini göstermektedir (Malone ve ark. 2000). Ayrıca, ülkemizde yapılan bir çalışmada, YSNE'nin hatırlatıcı, çağrışım yaptırıcı etkisinden de söz edilmektedir (Durak ve ark. 1993). Bazı kişiler, ölçeğin içeriğinden çok hoşlandıklarını belirterek, yaşamlarındaki zorlu dönemlerde, onları hayata bağlayan nedenleri hatırlatma açısından ölçekte yer alan ifadelerin yararlı olabileceğini söylemişlerdir. Bu açıdan ölçek, kişilerdeki olumsuz düşüncelere olan eğilimi farkettiler, hayatlarının olumlu yönlerini de göz önüne sermek bağlamında, önemli görünmektedir. Benzer bir koruyucu etkiden literatürde de söz edilmektedir (Neyra ve ark. 1990, Osman ve ark. 1991).

Bu çalışmanın en büyük kısıtlılığı örneklem özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Öncelikle, örnekleme oluşturan bireyler gelişigüzel yöntemle seçilmiştir. Dolayısı ile temsil yeteneği mevcut değildir. Ayrıca, örneklemin büyük bir bölümü (%52.4) üniversite öğrencisi ve mezunlarından oluşmaktadır. İlköğretim düzeyindeki bireylerin sayısı yetersizdir. Bu nedenle, eğitim değişkenine ilişkin analizler yapılırken, gruplar, "ilköğretim-lise" ve "üniversite" olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Oysa, grupları ilköğretim, lise ve üniversite olarak üçe ayırarak analizlere tabi tutmak, kuşkusuz eğitim değişkeninin etkisi konusunda bize daha ayrıntılı ve daha güvenilir bilgiler sağlayabilirdi. Yalnızlık konusunda da benzer bir kısıtlama söz konusudur. Yalnızlık literatüründe medeni durum değişkeni oldukça önemli bir değişken olarak ele alınmakta ve bireylerin evli, bekar ya da dul olması ile yaşadıkları yalnızlık duyguları arasında önemli ilişkiler bulunmaktadır. Bu çalışmada, medeni durum değişkeninin ele alınamamış olması bir sınırlılık olarak kabul edilebilir. Bunlara ek olarak, intihar girişimi bulunan bir grubun da araştırma örnekleme içerisine alınması, intihar olasılığı üzerinde etkili olduğu düşünülen

yaşamı sürdürme nedenleri, umutsuzluk ve yalnızlık konularında bize daha iyi tanımlayıcı bilgiler sağlayacaktır. Bulgular değerlendirilirken sözü edilen bu kısıtlılıkların göz önünde bulundurulması ve genelleme yapılmaması doğru bir yaklaşım olacaktır. Bundan sonra yapılacak olan ça-

KAYNAKLAR

Batgün AD, Şahin NH (2003) Öfke, dürtüsellik ve problem çözme becerilerindeki yetersizlik gençlik intiharlarının habercisi olabilir mi?. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18: 37-59.

Beautrais, AL (2000) Methods of youth suicide in New Zealand: Trends and implications for prevention. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 34: 413-419.

Beck A, Wissman A, Lester D ve ark. (1974) The measurement of pessimism: The Hopelessness Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42: 861-865.

Beck AT, Weishaar ME (1990) Suicide risk assessment and prediction. *Crisis*, 11:22-30.

Bender M (2000) Suicide and older African-American women. *Mortality*, 5: 158-170.

Bilici M, Bekaroğlu M, Hocaoglu C ve ark. (2002) Incidence of completed and attempted suicide in Trabzon, Turkey. *Crisis*, 23:3-10

Bille-Brahe UB (2001) The epidemiology of suicide attempts in Europe. *Kriz Dergisi*, 9: 19-32.

Birt C, Bille-Brahe U, Cabeçadas M ve ark. (2003) Suicide mortality in the European Union. *Eur J Public Health*, 13:108-114.

Blai B (1989) Health consequences of loneliness: A review of the literature. *JACH*, 37: 162-167.

Burge M, Lester D (2001) Predicting suicidal ideation in high school students. *Psychological Reports*, 89: 283-284.

Cairns RB, Cairns BD, Neckerman HJ ve ark. (1989) Growth and aggression: Childhood to early adolescence. *Developmental Psychology*, 25: 321-330.

Canetto SS (1992) Gender and suicide in the elderly. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 22: 80-97.

Connell DK, Meyer RG (1991) The reasons for living inventory and a college population: Adolescent suicidal behaviors, beliefs, and coping skills. *Journal of Clinical Psychology*, 47: 485-489.

Cull JG, Gill WS (1988) *Suicide Probability Scale (SPS) Manual*. Los Angeles: Western Psychological Services.

Demir A (1989) UCLA yalnızlık ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7: 14-18.

Demir A, Tarhan N (2001) Loneliness and social dissatisfaction in Turkish adolescents. *The Journal of Psychology*, 135: 113-123.

Deniz İ, Ersöz AG, İldeş N ve ark. (2001) 1995-2000 yılları resmi kayıtlarından Batman'da gerçekleşen intihar ve intihar girişimleri üzerine bir inceleme. *Aile ve Toplum*, 1: 4-24.

Dixon WA, Rumford KG, Heppner PP ve ark. (1992) Use of different sources of stress to predict hopelessness and suicide ideation in a college population. *Journal of Counseling Psychology*, 39: 342-349.

Durak A, Yasak-Gültekin Y, Şahin NH (1993) İnsanları yaşamı bağlayan nedenler nelerdir? Yaşamı Sürdürme Nedenleri Envanteri'nin güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 8: 7-20.

Durak A (1994) Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9: 1-11.

lışmalarda, bu bilgiler ışığında, yalnızlık ile de yakından ilişkili olunması, kişilerarası ilişki tarzları ve medeni durum gibi değişkenlerin de işin içerisine katılarak, konunun daha kapsamlı bir biçimde ele alınması yararlı olacaktır.

Durak ve Palabıykoğlu (1994). Beck Umutsuzluk Ölçeği geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi*, 2: 311-319.

Eskin M (1996) Cross-cultural gender differences in the psychosocial correlates of current adolescent suicidal ideation. *Journal of Gender, Culture, and Health*, 1: 189-205.

Gutierrez PM, Osman A, Kopper BA ve ark. (2000) Suicide risk assessment in a college student population. *Journal of Counseling Psychology*, 47: 403-413.

He ZX, Lester D (2001) Sex differences in suicidal ideation in a community sample from China. *Crisis*, 22: 132-134.

Heisel MJ, Flett GL, Hewitt PL (2003) Social hopelessness and college student suicide ideation. *Archives of Suicide Research*, 7: 221-235.

Hernandez AMC, Garcia LFM, Merino HP ve ark. (2004) Epidemiology of suicide in the state of Guanajuato. *Salud Mental*, 27: 15-20.

Hojat M, Glaser K, Xu K ve ark. (1999) Gender comparisons of medical students' psychosocial profiles. *Medical Education*, 33: 342-349.

Kim O (2001) Sex differences in social support, loneliness, and depression among Korean college students. *Psychological Reports*, 88: 521-526.

Kjoller M, Helweg-Larsen M (2000) suicidal ideation and suicide attempts among adult Danes. *Scandinavian Journal of Public Health*, 28: 54-61.

Koenig H, George L, Siegler I (1988) The use of religion and other emotion-regulating coping strategies among older adults. *Gerontologist*, 28: 303-310.

Koenig LJ, Issacs AM, Schwartz JAJ (1994) Gender differences in adolescent depression and loneliness: Why are boys lonelier if girls are more depressed? *Journal of Research in Personality*, 28: 27-43.

Langhinrichsen-Rohling J, Sanders A, Crane M ve ark. (1998) Gender and history of suicidality: Are these factors related to U.S. college students' current suicidal thoughts, feelings, and actions? *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 28: 127-142.

Lau S, Chan DK, Lau PSY (1999) Facets of loneliness and depression among Chinese children and adolescents. *The Journal of Social Psychology*, 139: 713-729.

Linehan MM, Goodstein JL, Nielsen ve ark. (1983). Reasons for staying alive when you are thinking of killing yourself: The Reasons for Living Inventory. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51: 276-286.

Lubin G, Glasser S, Bayko V ve ark. (2001) Epidemiology of suicide in Israel: A nationwide population study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 36: 123-127.

Malone KM, Oquendo MA, Haas GL ve ark. (2000) Protective factors against suicidal acts in major depression: Reasons for Living. *American Journal of Psychiatry*, 157: 1084-1088.

Mazza JJ (2000) The relationship between posttraumatic stress symptomatology and suicidal behavior in school-based adolescents. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 30: 91-103.

- Miller JS, Segal DL, Coolidge FL (2001) A comparison of suicidal thinking and reasons for living among younger and older adults. *Death Studies*, 25: 357-365.
- Minkoff K, Bergman E, Beck AT ve ark. (1973) Hopelessness, depression and attempted suicide. *American Journal of Psychiatry*, 130: 455-459.
- Neyra CJ, Range LM, Goggin WC (1990) Reasons for living following success and failure in suicidal and nonsuicidal college students. *Journal of Applied Social Psychology*, 20: 861-868.
- Osman A, Jones K, Osman JR (1991) The Reasons for Living Inventory: Psychometric properties. *Psychological Reports*, 69: 271-278.
- Özgüven HD, Sayıl I (2003) Suicide attempts in Turkey: Results of the WHO-EURO multicentre study on suicidal behaviour. *Can J Psychiatry*, 48: 324-329.
- Özgüven HD, Soykan Ç, Haran S (2003) İntihar girişimlerinde sorun alanları ve tetikleyiciler. *Kriz Dergisi*, 11:13-24.
- Page RM (1991) Loneliness as a risk factor in adolescent hopelessness. *Journal of Research in Personality*, 25, 189-195.
- Pinto A, Whisman MA, Conwell Y (1998) Reasons for living in a clinical sample of adolescents. *Journal of Adolescence*, 21: 397-405.
- Pinquart M (2003) Loneliness in married, widowed, divorced, and never-married older adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20: 31-53.
- Range LM, Hall DL, Meyers K (1993) Factor structure of adolescents' scores on the reasons for living inventory. *Death Studies*, 17: 257-266.
- Range LM, Knott EC (1997) Twenty suicide assessment instruments: Evaluation and recommendations. *Death Studies*, 21: 25-58.
- Rogers JR, Hanlon PJ (1996) Psychometric analysis of the college student reasons for living inventory. *Measurement & Evaluation in Counseling & Development*, 29: 1-12.
- Rokach A, Bacanlı H, Rambran G (2000) Coping with loneliness. A cross-cultural comparison. *European Psychologist*, 5: 302-311.
- Rokach A, Moya MC, Orzeck T ve ark. (2001) Loneliness in North America and Spain. *Social Behavior and Personality*, 29: 477-490.
- Rotheram-Borus MJ, Walker JU, Ferns W (1996) Suicidal behavior among middle-class adolescents who seek crisis services. *Journal of Clinical Psychology*, 52: 137-143.
- Russell D, Peplau LA, Cutrona CE (1980) The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39: 472-480.
- Stack S (1983) The effect of religious commitment on suicide: A cross-national analysis. *Journal of Health and Social Behaviour*, 24: 362-374.
- Stack S (2000) Suicide: A 15 year review of the sociological literature. Part I: Cultural and economic factors. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 30: 145-162.
- Stravynski A, Boyer R (2001) Loneliness in relation to suicide ideation and parasuicide: A population-wide study. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 31: 32-40.
- Şahin N, Şahin NH (1995) Dimensions of concerns: The case of Turkish adolescents. *Journal of Adolescence*, 18: 22-44.
- Şahin NH, Batgün AD, Şahin N (1998) Reasons for living and their protective value: A Turkish sample. *Archives of Suicide Research*, 4: 157-168.
- Tardiff K, Sweillam A (1980) Assault, suicide and mental illness. *Archives of General Psychiatry*, 37: 164-169.
- Tüzün Z (1997) Life events, depression, social support systems, reasons for living and suicide probability among university students. The Graduate School of Social Sciences of METU. Ankara: Unpublished master thesis.
- Uçar N (1999) Correlates of suicide ideation and relation to ego identity status among adolescents. The Graduate School of Social Sciences of METU. Ankara: Unpublished master thesis.
- Weishaar ME, Beck AT (1992) Hopelessness and suicide. *International Review of Psychiatry*, 4: 177-184.
- Werner NE, Crick NR (1999) Relational aggression and social-psychological adjustment in a college sample. *Journal of Abnormal Psychology*, 108: 615-623.
- Wilde EJ, Kienhorst I, Diekstra R ve ark. (1992) The relationship between adolescent suicidal behavior and life events in childhood and adolescence. *American Journal of Psychiatry*, 149:45-51.